

Tillståndsenheten

Tillsynsplan tobak och receptfria läkemedel Stockholms stad 2020.

Inledning

Den 1 juli 2019 ersattes Tobakslagen (1993:581) med Lag om tobak och liknande produkter (2018:2088). Tobakslagen och Lagen elektroniska cigaretter och påfyllnadsbehållare ersattes. Tillsynsplanen behandlar tillståndsenhetens strategier för tillsynsverksamhet med stöd av Lag om tobak och liknande produkter (2018:2088), Lag (2017:425) om elektroniska cigaretter och påfyllnadsbehållare, Alkoholagen (2010:1622) och Lag (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel.

Ansvarsfördelning

Kommunen och Polismyndigheten utövar tillsyn över bestämmelserna om tillståndspliktig försäljning av tobaksvaror. Folkhälsomyndigheten har ansvar för tillsynsvägledning. Länsstyrelsen ansvarar för tillsyn inom länet av kommunernas arbete inom området.

I Stockholms stad är det socialnämnden som svarar för samordning av stadsdelsnämnderna i utförandet av den yttre tillsynen, information och anställning av kontrollköpsungdomar. Socialnämnden ansvarar för de försäljningsställen som inte har en fast placering i staden samt för kontroll av vissa receptfria läkemedel

Stadsdelsnämnderna ansvarar för yttre tillsyn av tobak, folköl samt e-cigaretter och påfyllnadsbehållare. Både socialnämnden och stadsdelsnämnderna upprättar en tillsynsplan varje år för detta arbete.

Lag om tobak och liknande produkter (2018:2088)

Tillståndsplikt

I den nya lagen införs tillståndsplikt på tobakshandel. Dels i detaljhandeln vid försäljning till konsument, dels för parthandel vid försäljning till detaljhandeln. Tillstånd krävs även vid näthandel.

Tillståndet förenas med lämplighetskrav och intern tillsyn och det är kommunen som ansvarar för den prövningen. Denna prövning innebär ibland att utredningsbesök behövs göras på försäljningsställen.

Egenkontrollprogram

Den som bedriver tillståndspliktig försäljning av tobaksvaror ska utöva särskild kontroll (egenkontroll) över försäljningen och ansvara för att det finns ett för verksamheten lämpligt egenkontrollprogram.

Till ansökan om tillstånd enligt 3 § eller registrering enligt 5 § ska egenkontrollprogrammet och de övriga uppgifter som behövs för kommunens prövning och tillsyn bifogas.

Tillsyn

Förebyggande tillsyn

Syftet med tillsynen är att förebygga och korrigera brister som kan uppstå vid försäljning av tobak. Tillsynsplanen ska bidra till att tillsynsarbetet sker strukturerat med mätbara och uppföljningsbara mål. Dessa mål framgår av VP 2020 och följs upp i samband med tertialer samt verksamhetsberättelse.

Kontrollköp

Förvaltningen kommer under året att utföra kontrollköp. Kontrollköp innebär att ungdomar som fyllt 18 år provar att köpa tobak eller vissa receptfria läkemedel. Syftet är att granska om försäljningsstället kontrollerar legitimation. Kontrollköp är ett verktyg som syftar till att skapa ett bra underlag för dialog med försäljningsstället. Enligt Folkhälsomyndigheten och Svensk handels rekommendation bör ett försäljningsställe ta legitimation upp till 25 år. Efter kontrollköpet skickas ett kontrollköpsresultatet till försäljningsstället.

Inre tillsyn

Den inre tillsynen utgår från att företagare sköter sin och företagets ekonomi enligt alla regler som finns. Vid en inre tillsyn kontrolleras därför bolagets ekonomi och vissa uppgifter om ägarna och andra betydelsefulla personer.

Inre tillsyn består av:

- Kontroll av tillståndshavare/person med betydande inflytande (så kallad PBI) vad gäller dennes vandel. Detta genomförs med hjälp av Polismyndigheten.

- Bevakning av PBI:s ekonomiska lämplighet med hjälp av kreditupplysningsföretag och samverkan med andra myndigheter såsom Skatteverket och Ekobrottsmyndigheten.
- Bevakning av om tillståndshavaren försätts i konkurs.
- Bevakning av om tillståndshavaren byter företrädare.
- Medverka i nätverk med andra myndigheter för att utbyta erfarenheter och kunskap.
- Hantera tips från allmänhet och media.
- Bevakning av affärs- och släktrelationer hos tillståndshavare för att upptäcka bulvanförhållanden.

Yttre tillsyn

Den yttre tillsynen innebär en kontroll av produkterna på försäljningsstället som omfattas av Lag om tobak och liknande produkter (2018:2088). Tillsynen omfattar även kontroll av de övriga krav som lagen ställer på tillståndshavaren. Tillsynen sker under pågående verksamhet och kan genomföras tillsammans med andra myndigheter. Tillsynshandläggare äger rätt till tillträde på försäljningsstället och dess lokaler.

Tillsynshandläggarna har rätt att ta del av bokföring och andra handlingar som rör verksamhet och ska visa upp giltigt tjänstekort med foto.

Varje försäljningsställe får minst ett tillsynsbesök per år.

Tillsynsbesök sker oanmält och vid allvarliga brister ska besöket följas upp med ett nytt oanmält besök. Av arbetsmiljöskäl görs tillsynsbesöken av minst två personer.

Tillsynshandläggarna kontrollerar att försäljningsställets tobaksförsäljning följer gällande tillstånd.

Detta kontrolleras genom uppföljning av försäljningsställets egenkontroll, vilket omfattar;

- Kontroll av hur personalen får den information och det stöd som behövs för att kunna följa de lagar och regler som gäller för den tillståndspliktiga verksamheten.
- Kontroll gällande korrekt märkning av tobaksvaror och att förpackningar säljs med minst tillåtna mängd.
- Kontroll gällande att försäljning eller langning av tobaksvaror inte sker till personer under 18 år.
- Kontroll av tydliga och klart synbara skyltar som upplyser om åldersgräns.
- Kontroll av att marknadsföringen följer lagens krav på att inte vara påträngande, uppsökande eller uppmanande till bruk av tobak.

Finns det misstanke om att något försäljningsställe säljer tobak till minderåriga kontaktas polismyndigheten.

Åtgärder vid uppmärksammade brister

Allvarligare brister kan föranleda sanktioner enligt Lag om tobak och liknande produkter. De sanktioner som följer av Lag om tobak och liknande produkter (2018:2088) är varning och återkallelse. Kommunen kan även besluta om sanktioner i form av förbud och föreläggande, vilka kan förenas med vite. Föreläggande innebär att försäljningsställets ägare aktivt ska vidta en åtgärd.

Lag (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel

Anmälan

Läkemedelsverket är övergripande tillsynsmyndighet över handeln med vissa receptfria läkemedel. Socialnämnden har kontrollansvaret. Försäljning av receptfria läkemedel anmäls till Läkemedelsverket.

Vid försäljning på flera försäljningsställen, ska alla berörda försäljningsställen anmälas och det gäller både fysiska butiker och försäljning via webben. När anmälan är registrerad, kan försäljningen av vissa receptfria läkemedel påbörjas. Instruktioner (egenkontrollprogram) gällande läkemedelshanteringen måste skrivas innan försäljningen påbörjas. All butikspersonal måste känna till gällande regler.

Kontrollbesök

Socialnämnden ansvarar för kontroll av receptfria läkemedel, varje försäljningsställe bör få ett besök årligen. Kommunen har rätt att på begäran få de upplysningar och handlingar som behövs för kontrollen. För att utföra sina uppgifter har kommunen rätt till tillträde till områden, lokaler och andra utrymmen som används i samband med detaljhandeln och hanteringen i övrigt av läkemedel. Under kontrollbesöket kontrolleras efterlevnad av Lag (2009:730) om handel med vissa receptfria läkemedel. Av arbetsmiljöskäl görs kontrollen av minst två personer från kommunen.

Kontrollen grundas på Läkemedelsverkets checklista för kommunal kontroll och omfattar;

- Att receptfria läkemedel inhandlas av godkänd partihandlare och dokumentation för detta, samt rutin för mottagande vid leverans.

- Att det finns rutiner som beskriver hur det ska kontrolleras och säkerställas att läkemedel som tillhandahålls till konsument är felfria vad avser förpackning och hållbarhet.
- Hållbarhetstid (genom stickprovskontroll).
- Skyltar som upplyser om 18-årsgränsen för receptfria läkemedel och langningsförbudet för nikotinläkemedel.
- Att försäljningsstället gör ålderskontroller.
- Hur försäljningsstället försäkrar sig om att man inte säljer nikotinläkemedel vid misstanke om langning.
- Att försäljningsstället upplyser konsumenten, muntligt eller skriftligt, om var denne kan få farmaceutisk rådgivning.

Åtgärder vid uppmärksammade brister

Socialnämnden rapporterar brister i efterlevnaden av regelverket till Läkemedelsverket. Som ett komplement till checklistan för den kommunala kontrollen finns ett rapportformulär som bör användas för att rapportera upptäckta brister till Läkemedelsverket.

Kontrollköp

Socialnämnden kommer utföra kontrollköp på receptfria läkemedel för att säkerställa att legitimation kontrolleras vid försäljning.